

<https://doi.org/10.26565/2074-8167-2025-57-10>

УДК 37.091.321-048.37:37.014.5(477)»20»

Сергій Аркадійович Омельчук

доктор педагогічних наук, професор, перший проректор,
професор кафедри української і слов'янської філології та журналістики,
omegas@ksu.ks.ua, <https://orcid.org/0000-0002-0323-7922>
Херсонський державний університет
вул. Шевченка, 14, м. Івано-Франківськ, Україна, 76018

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ ФУНКЦІЙ УЧИТЕЛЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ СИСТЕМІ ОСВІТИ

У розвитку світової й вітчизняної освіти відбувається істотне переосмислення професійних функцій учителя і як результат – трансформація їх. Це пов'язано передусім із викликами коронавірусної пандемії COVID-19, військовою агресією російської федерації проти України, цифровою трансформацією шкільної освіти, реформуванням української освіти тощо. Відповідно до професійних функцій змінюються і професійні ролі сучасного вчителя.

У статті досліджено трансформаційні процеси у структурі професійних функцій учителя в умовах глобальних і національних викликів та відповідно до сучасного контексту системи освіти в Україні.

Виокремлено шість груп професійних функцій учителя, що зазнали змін або є новими. До першої групи професійних функцій, на які вплинув сучасний контекст національної системи освіти в умовах воєнного стану, належать: забезпечення інклюзивного і безпечного освітнього середовища; психопідтримка й формування стійкості в учасників освітнього процесу; надолуження освітніх втрат і врахування освітніх потреб здобувачів освіти, які постраждали від війни, переселення чи зазнали впливу пандемії; взаємодія з дітьми за кордоном для збереження їхньої національної ідентичності; перезарахування результатів навчання. Другу групу становлять професійні диджитал-функції сучасного вчителя: формування цифрової культури і здорових диджитал-навичок; навчання безпеки у віртуальному світі; моделювання цифрового світу як інструменту навчання; використання цифрових інструментів для персоналізованого навчання. Третя група функцій учителя пов'язана з комунікацією. Новою функцією є використання соціальних мереж для підтримки навчання, комунікації, управління відносинами з учнями та їхніми батьками чи опікунами. Використання технологій штучного інтелекту в освіті також вплинуло на зміни в суб'єктній взаємодії учасників освітнього процесу, зокрема вчителя зі здобувачами освіти, і впливає на появу нових професійних функцій учителя, що становлять четверту групу. П'ята група професійних функцій учителя враховує впровадження освітніх реформ. Зазнали трансформації і професійні функції шостої групи, пов'язані з професійним розвитком учителя, їхньої фахової стійкості, ініціативності та здатності навчатися впродовж життя.

Отже, трансформація професійних функцій учителя в умовах соціальних викликів, нової освітньої політики й реформ, диджиталізації засвідчує адаптивність учительства, його стійкість і здатність забезпечувати неперервність і модернізацію освітнього процесу.

Ключові слова: професійна роль учителя; професійна функція вчителя; цифрова трансформація шкільної освіти; ШІ-тренди; професійний розвиток учителя.

Як цитувати: Омельчук С. А. Трансформація професійних функцій учителя в сучасній українській системі освіти. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2025. № 57. С. 123–133. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2025-57-10>

In cites: Omelchuk, S. (2025). Transformation of teachers' professional functions in the modern Ukrainian education system. *Scientific notes of the pedagogical department*, 57. 123–133. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2025-57-10> [in Ukrainian].

Постановка проблеми. Протягом 20-х років XXI ст. у розвиткові світової освіти відбувається істотне переосмислення професійних функцій учителя і як результат – трансформація їх. Зокрема, у формуванні освіти майбутнього, за даними звіту ЮНЕСКО «Global report on teachers», трансформаційна роль учителів передбачає чотири істотні аспекти для переосмислення педагогічної професії: 1) розвиток викладання як професії, заснованої на засадах співпраці; 2) сприйняття професійного розвитку як невід’ємного складника навчання впродовж життя; 3) суспільна солідарність для поліпшення умов праці та підвищення статусу педагогів; 4) сприяння участі вчителів у процесах ухвалення рішень і громадських дискусіях про освіту, забезпечуючи їх необхідною підтримкою та автономією. У цьому контексті вчителі мають розвиватися, змінюватися та ставати справжніми агентами змін [14, с. 3].

У вітчизняній шкільній освіті трансформаційні процеси професійних функцій учителя пов’язані передусім із викликами коронавірусної пандемії COVID-19 та з військовою агресією російської федерації проти України, що вплинули, зокрема, на трансформацію всієї системи освіти. У педагогічному дискурсі з’явилося чимало нових понять, що характеризують зміну функцій учителя в організації освітнього процесу в умовах тривалих криз, як-от: *освітня стійкість, освітні втрати, освітні розриви, навчальні розриви, подолання (надолуження) освітніх втрат і розривів, змішане (гібридне) навчання, безпечне освітнє середовище (безпечний освітній простір), навчання в укритті, освіта українських дітей за кордоном, травма-інформовані практики в освіті, соціально-емоційне навчання* тощо.

На зміну професійних функцій учителя вплинула і впливатиме надалі цифрова трансформація шкільної освіти: запровадження й використання технологій штучного інтелекту в освіті, дистанційне навчання, створення цифрових освітніх платформ, формування цифрового освітнього середовища, використання цифрового освітнього контенту, ведення електронних навчальних документів тощо.

До того ж поштовхом до комплексних змін у професійних функціях учителя є реформування української освіти, зокрема реалізація таких освітніх концепцій та інноваційних проєктів, як «Освіта переможців», «Освіта для життя», «Нова українська школа», «Школа супергероїв», «ReFormEd», «Міжнародна українська школа», сертифікація вчителів тощо.

Професійні функції вчителя залежать насамперед від професійних ролей, що виконує педагогічний працівник, його професійної кваліфікації, особливостей закладу освіти, в якому працює, та інших чинників: професіоналізму, рівня кваліфікації, досвіду педагогічної діяльності, майстерності, наявності професійно значущих якостей. Проте важливо розуміти, що освітнє середовище швидко змінюється і тепер не треба чекати на певні вказівки «згори», а варто ставати проактивними, робити свій внесок у розвиток освіти. У сучасних умовах інновації в освіті можуть реалізовувати вчителі будь-якого віку, з будь-яким стажем роботи і з будь-якою кваліфікацією. Ієрархії сьогодні руйнуються – вони не важливі! Учитель нової генерації – компетентний, інноваційний і мобільний [4], гарант стійкості та якості освіти, лідер освітньої спільноти [6]. До того ж цікавим є футуристичний погляд Українського інституту майбутнього, експерти якого з-поміж 100 професій майбутнього вважають, що «у справі опанування знаннями й професійними навичками загальноосвітня система навчання неминуче буде поступатися місцем персональному підходу до кожного учня і студента, чиї таланти й здібності розпізнаватимуть і розвиватимуть ще з раннього віку педагоги та наставники майбутнього, зокрема: автор освітніх курсів на базі ШІ, інтегратор міждисциплінарних знань, експерт з «образу майбутнього» дитини, персональний гід з освіти і кар’єрного зростання, програміст бот-вчителів, тренер з майнд-фітнесу, експерт з пошуку і розвитку талантів» [12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основний перелік функцій учителя представлено у професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти»: навчання, виховання й розвиток здобувачів освіти. Ці три функції визначено у стандарті як наскрізні [10, с. 6]. До того ж їх конкретизовано за п’ятьма групами трудових функцій: навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів); партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу; участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища; організація освітнього процесу; неперервний професійний розвиток.

Відповідно до професійних функцій змінюються і професійні ролі вчителя. Сьогодні вчителя вже не сприймають лише як монопольного носія інформації і знань, варто говорити про нові ролі – коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії ди-

тини [9]. Хоча ролі тьютора, модератора, ментора, коуча й фасилітатора передбачають підтримку, наставництво, партнерство й педагогічний супровід учня в його діяльності, проте, як вважають дослідники Інституту освітньої аналітики О. Денисюк, Н. Титаренко, В. Ткаченко, Т. Дронь, деякі з них дублюють одна одну, до того ж досвідчені вчителі у своїй роботі й раніше застосовували прийоми, що становлять змістову характеристику зазначених ролей [3]. На думку Н. Гупан і О. Пометун, ролі вчителя – динамічні поняття: навіть під час виконання учнями одного завдання вчитель може плавно переходити від однієї ролі до іншої [2].

Досліджуючи питання зміни професійних ролей учителя в сучасній інноваційній освіті, учені визначають такі ролі вчителя, як контролер, ментор, ресурсна особа, оцінювач, організатор і фасилітатор, тьютор [2], коуч, едвайзер, наставник [1]. Наставництво, тьюторський супровід, участь в інституційному розвитку школи, підтримка учнів з особливими потребами, реалізація міждисциплінарних проєктів у Концептуальних засадах безперервного професійного зростання педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти визначено як додаткові професійні ролі вчителя: координатор освітнього напрямку (за галузями або міждисциплінарного навчання), учитель-тьютор (надання індивідуальної підтримки учнів); наставник для учнів у межах предметних змагань чи науково-дослідницької діяльності, кар'єрний освітній радник (здійснення профорієнтації), наставник для вчителів-інтернів; розробник навчальних матеріалів; тренер-педагог; класний керівник, супервізор тощо [6, с. 24-25]. Автор Концепції інакшої освіти для України В. Хромець освітянина визначає як універсала, здатного виконувати ролі «догматика», «схоласта», «вченого», «технолога», «тьютора» [11, с. 45].

Дослідниця Л. Лук'янова в системі соціально-професійного статусу сучасного вчителя в контексті його професійного й особистісного розвитку виокремлює вчителя-майстра, учителя-професіонала й учителя-дослідника [8]. У Концепції розвитку педагогічної освіти формування нового бачення перспектив педагогічної професії представлено такими професіями, як андрагог, тьютор, модератор, фасилітатор, менеджер електронного навчання, а вчителя названо «провідником позитивних змін» [7]. Проєкт Концептуальних засад безперервного професійного зростання педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти пропонує

оновлену вертикальну структуру кар'єри вчительства, що передбачає чотири кар'єрні рівні: учитель-початківець, учитель, сертифікований учитель, учитель-експерт [6, с. 24].

Мета дослідження – дослідити трансформаційні процеси у структурі професійних функцій учителя в умовах глобальних і національних викликів та відповідно до сучасного контексту системи освіти в Україні.

Методи дослідження. У дослідженні застосовано теоретичний аналіз сучасних зарубіжних і вітчизняних наукових джерел, присвячених проблемам переосмислення професійних функцій учителя, метод узагальнення основних чинників, що впливають на трансформацію професійних функцій, метод класифікації учительських функцій, а також метод експертного опитування у формі онлайн-інтерв'ю із педагогічними працівниками, що мають різний професійний статус, з метою вивчення думки практиків про зміни в професійних функціях учителя.

Виклад матеріалу дослідження і основні результати. Насамперед виокремимо професійні функції вчителя, на які вплинув сучасний контекст національної системи освіти в умовах воєнного стану (зокрема, постійні обстріли, повітряні тривоги, пошкоджена й зруйнована [повністю або частково] освітня інфраструктура, нестабільність і тривала невизначеність). Такими функціями вважаємо:

- забезпечення інклюзивного й безпечного освітнього середовища;
- надання учням і батькам емоційної підтримки;
- формування стійкості в учасників освітнього процесу;
- надолуження освітніх втрат і врахування освітніх потреб здобувачів освіти, які постраждали від війни, переселення чи зазнали впливу пандемії;
- взаємодія з дітьми за кордоном для збереження їхньої національної ідентичності;
- Perezархування результатів навчання для учнів, які навчалися за кордоном;
- розроблення / оновлення (і подальша реалізація) навчальних програм, навчально-методичних матеріалів відповідно до потреб воєнного (повоєнного) часу;
- психопідтримка дітей, які пережили травматичні події.

Цифрова трансформація суспільства, технологічні інновації та доступ до віртуального світу критично змінили не лише наше повсякденне життя, а й усю систему освіти – підходи,

методи, інструментарій. Цифровий світ запропонував величезний простір можливостей для навчання й дав змогу навчати інакше – так, як ми не змогли б це зробити в реальному світі. Наприклад, уся система освіти під час пандемії коронавірусу масово мігрувала в цифрове середовище, набули популярності дистанційні (онлайн) школи, запроваджено гейміфіковані платформи навчання, підготовки до НМТ (ЗНО) з курсами, тренажерами й вебінарами (наприклад, iLean, ВШО), мобільні застосунки, що працюють навіть офлайн, коли немає доступу до інтернету (наприклад, «Вивчаю та чекаю»). Важливого значення в цьому контексті набувають професійні диджитал-функції сучасного вчителя:

- формування цифрової культури і здорових диджитал-навичок (встановлення й дотримання правил осмисленої та ввічливої поведінки онлайн, розвиток в учнів умінь правильно формувати свій цифровий світ і життя в ньому, запобігання кібербулінгу);
- навчання безпеки у віртуальному світі;
- моделювання цифрового світу як інструменту навчання (застосування цифрових інструментів не лише для розваг чи спілкування, а й для навчання; розуміння віртуального світу як інструменту для навчання);
- навчання учнів ефективно і вчасно знаходити в усмережжі потрібну (головне – правильну й надійну) інформацію, виділяти корисну інформацію із зетабайтів «інформаційного сміття», розпізнавати дезінформацію й оцінювати корисність інформації в цифровому світі;
- використання цифрових інструментів для персоналізованого навчання;
- організація асинхронної роботи учнів у цифрових середовищах.

Зазнали трансформаційних процесів і професійні функції вчителя, пов'язані із комунікацією. Наприклад, безпосередній зв'язок із батьками або особами, які їх замінюють, учитель встановлює вже не шляхом записи в щоденнику, а переважно за допомогою шкільних корпоративних платформ (гугл-чат, гугл-диск, електронна пошта та ін.) для забезпечення безпеки й надійності офіційної комунікації, що стосується адміністративних, освітніх, безпекових питань, або за допомогою зовнішніх меседжерів (вайбер, вацап, фейсбук-месенджер та ін.) для надання онлайн-консультацій, оперативного поширення загальних новин (анонсів подій тощо), неформального спілкування тощо.

Однією з нових професійних функцій учителя є використання соціальних мереж (фейсбук, інстаграм, тіток тощо) для підтримки навчання, комунікації, управління відносинами з учнями та їхніми батьками чи опікунами. У контексті онлайн-навчання соціальні мережі вчителі інтегрують у навчальні предмети для взаємодії з учнями, співпраці з ними й формування творчості. Водночас, згідно із висновками австралійських дослідників, соціальні мережі, з одного боку, важливі для учнівства як канали зв'язку, навчання, роботи над ідентичністю та формування спільноти, а з другого – вони мають ті самі проблеми, що й усі соціальні простори: від цькування та домагань до мови ненависті й дезінформації [15, с. 14].

Використання соціальних мереж як освітнього середовища змінює традиційні ієрархічні відносини між учителем та учнями й формує нові типи відносин [13]. До того ж використання соціальних мереж потребує від учителя набуття нових професійних функцій, зокрема: створення контенту, аналізування інформації, оцінювання процедур та інструментів, поширення даних. Учителі мають бути технологічно компетентними, щоб ефективно інтегрувати соціальні мережі у власну педагогічну практику: а) бути доступними, щоб допомогти учням інтегруватися в цифрову культуру; б) визначати зв'язки між фізичним та віртуальним просторами; в) вибрати найбільш оптимальну соціальну мережу; г) створювати й організовувати педагогічний контент і навчальні матеріали. Цілком погоджуємося з Л. Гаррідо, А. Мойя та М. Моранчо, що постає потреба у розробленні системи показників для врахування основних ризиків, меж і рекомендацій щодо використання соціальних мереж у взаємодії вчителя і учнів [там само].

Ще однією з нових професійних функцій сучасного вчителя можна вважати блогерство. Зокрема, все частіше ми натрапляємо на поняття «учитель-блогер» і «учитель-тітокер», якими називають учителя, що веде блог або інший онлайн-ресурс для взаємодії (з учнями, батьками, іншими колегами), поширення освітніх матеріалів, публікації педагогічних лайфхаків, освітніх подкастів, демонстрації професійних досягнень, розвитку особистого бренду тощо. Освітні медійні платформи «Освіторія», «Нова українська школа», «Всеосвіта» та інші пропонують чимало рекомендацій зі створення

і ведення вчительського блогу, як просто й доступно розповідати про складні теми, як зробити відео (подкасти) не лише цікавими, а й корисними.

На трансформацію професійних функцій учителя впливають і ШІ-тренди: штучний інтелект стає не лише допоміжним, а й певною мірою пріоритетним елементом сучасного освітнього процесу. У 2024 р. Міністерство цифрової трансформації та Міністерство освіти і науки України спільно з робочою групою розробили «Інструктивно-методичні рекомендації щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах загальної середньої освіти», які визначають підходи до відповідального, етичного та ефективного використання систем штучного інтелекту в школі. Цей документ визначає ШІ-грамотність (грамотність у галузі використання штучного інтелекту) як один із базових рівнів компетентності вчителя у галузі використання ШІ, яка становить комплекс знань, умінь, навичок та ставлень, що дають змогу критично осмислювати, застосовувати та оцінювати системи, методи та технології штучного інтелекту в контексті їхнього ефективного й етичного використання [5, с. 13]. Залежно від рівня володіння технологіями на основі штучного інтелекту вчитель може

належати до однієї із категорій: початківець (рівень ШІ-компетентності А 1), користувач (рівень А 2), інтегратор (рівень В 1) творець-експериментатор (рівень В 2), лідер-новатор (рівень С 1).

Загалом – на концептуальному рівні – використання технологій штучного інтелекту в освіті вплинуло на зміни в суб'єктній взаємодії учасників освітнього процесу, зокрема вчителя і здобувачів освіти [16, с. 190]. Важливу роль у такій взаємодії відіграє штучний інтелект (рис. 1).

Штучний інтелект не замінить вчителя, проте надасть нових можливостей і вчителю і здобувачеві освіти. В освітньому процесі його варто сприймати як:

- віртуальний інтелектуальний помічник;
- джерело відомостей та даних;
- персональний нейрокуратор (нейровикладач) для здобувача освіти;
- мовленнєвий тренажер;
- цифровий консультант із різних галузей знань;
- асистент викладача в організації персоналізованого навчання.

При цьому роль учителя – допомогти учневі коректно, відповідально й ефективно використовувати штучний інтелект у навчальній діяльності.

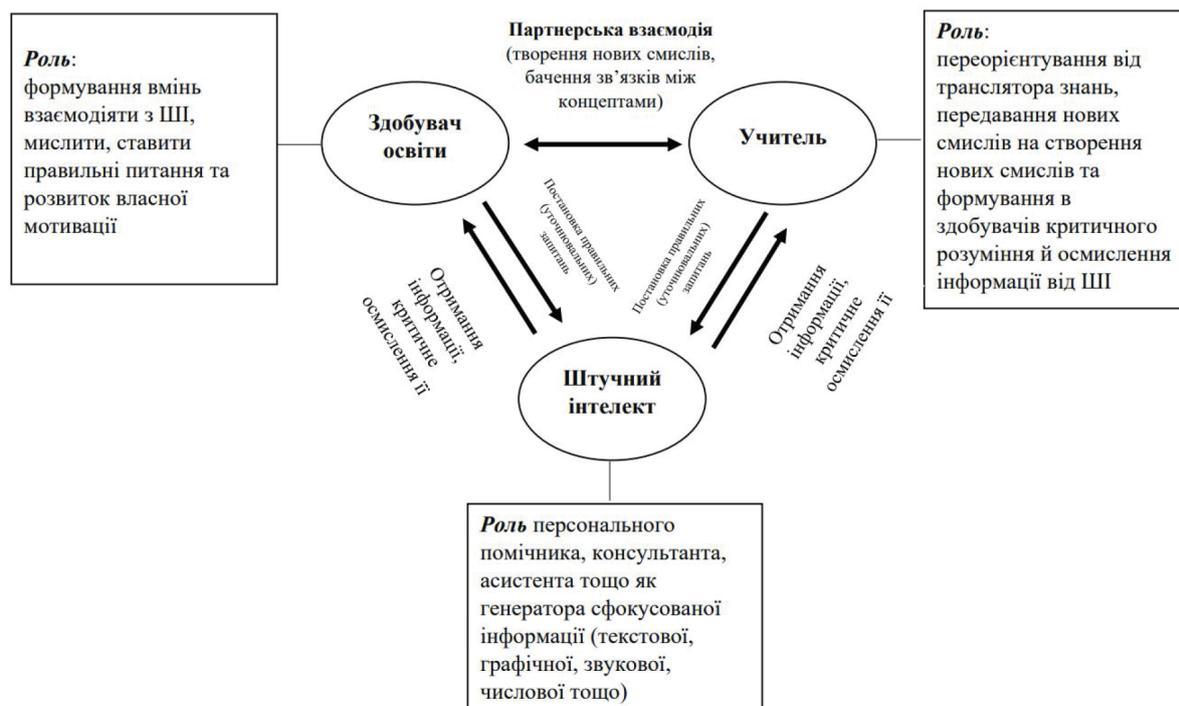

Рис. 1. Модель партнерської взаємодії «Учитель – здобувач освіти – штучний інтелект»

(Джерело: розроблено автором)

Fig. 1. Model of partnership interaction «Teacher – Student – Artificial Intelligence» (Source: created by the author)

Окрему групу професійних функцій учителя становлять ті, що враховують вимоги сучасної школи, передусім щодо впровадження освітніх реформ у частині реалізації компетентнісного навчання. Зокрема, основними чинниками трансформації професійних функцій учителя й виникнення нових у цьому контексті вважаємо перехід від жорстких стандартизованих підходів в навчанні до гнучких освітніх систем і технологій, від пасивного навчання до партнерської взаємодії. До професійних функцій учителя цієї групи належать такі:

- застосування інноваційних методик;
- розроблення освітнього контенту та педагогічного дизайну;
- дотримання принципів універсального дизайну та/або розумного пристосування відповідно до інтересів дитини;
- забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії учня (зокрема на основі визначення темпів засвоєння освітньої програми та/або послідовності вивчення окремих навчальних предметів [інтегрованих курсів]);
- адаптація (модифікація) змісту навчальних предметів (інтегрованих курсів) для осіб з особливими освітніми потребами;
- навчання інтегрованих курсів;
- формувальне оцінювання.

Зазнали трансформацій і професійні функції, пов'язані з професійним розвитком учителя, їхньої фахової стійкості, ініціативності та здатності навчатися впродовж життя. Ця група професійних функцій сучасного вчителя охоплює:

- здатність адаптуватися до динамічних змін;
- розвиток рефлексивних навичок і запобігання емоційному вигоранню;
- постійне вдосконалення власної професійної майстерності (розроблення траєкторії особистого та професійного розвитку);
- наставництво вчителів-початківців та супервізія;
- колективне навчання й горизонтальна взаємодія у професійних спільнотах як середовище для обговорення викликів, спільних досліджень, обміну успішними практиками, розроблення методичних матеріалів і взаємної психоемоційної підтримки;
- модерування цифрових спільнот;
- адвокацію освітніх реформ;
- опанування цифрових ресурсів та платформ – від створення мультимедійних уроків і відеоконтенту до роботи в освітніх LMS;

- створення цифрового портфоліо, що відображає професійні досягнення, результати підвищення кваліфікації й авторські методичні розробки;
- опанування нових професійних ролей, наприклад, координатор освітнього напрямку (зокрема, за галузями або міждисциплінарного навчання), учитель-тьютор (надання індивідуальної підтримки учнів), наставник для учнів у межах предметних змагань чи науково-дослідницької діяльності, кар'єрний освітній радник (здійснення профорієнтації), наставник для вчителів-інтернів, розробник навчальних матеріалів, тренер-педагог, класний керівник, супервізор, що забезпечує ефективну участь в інституційному розвитку школи, реалізацію міждисциплінарних проєктів тощо;
- оцінювання власних фахових знань та вмій шляхом участі в незалежному тестуванні у межах сертифікації педагогічних працівників.

У процесі нашого дослідження ми провели експертне опитування у формі онлайн-виступу інтерв'ю, в якому брали участь: *Марія Блажко*, учителька української мови й літератури Київського ліцею «Тріумф»; *Богдан Боднарчук*, приватний репетитор української мови для іноземців та тих, хто прагне перейти в спілкуванні з російської на українську; *Крістіна Головченко*, директорка Херсонської гімназії № 16 із вивченням мов національних меншин Херсонської міської ради; *Ірина Горобченко*, директорка Центру професійного розвитку педагогічних працівників Горішньоплавнівської міської ради Кременчуцького району Полтавської області, півфіналістка Global Teacher Prize Ukraine (2019, 2021 pp.); *Оксана Калініченко*, вчителька української мови і літератури комунального закладу «Дергачівський ліцей № 2» Дергачівської міської ради Харківської області; *Ольга Кецмур*, учителька української мови та літератури Калуського ліцею № 10 Калуської міської ради Івано-Франківської області, заслужена вчителька України, переможниця Всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2018»; *Оксана Скобіна*, вчителька української мови і літератури Київського ліцею «Тріумф»; *Людмила Таболіна*, вчителька української мови і літератури школи «MriyDiy», півфіналістка світової Премії Global Teacher Prize 2023, фіналістка Global Teacher Prize Ukraine. Респондентам було запропоновано дати відповіді на два

запитання: які професійні функції вчителя є новими (ті, що з'явилися протягом останніх кількох років) і які професійні функції вчителя зазнали трансформацій (змін) протягом останнього десятиріччя. Результати опитування узагальнено представимо на рис. 2, 3. З оригінальними відповідями експертів можна ознайомитися на платформі Zenodo (<https://zenodo.org/records/17559320>).

Загалом усі учасники опитування зазначають, що професійні функції вчителя зазнали істотних трансформацій як у змісті педагогічної діяльності, так і у способах взаємодії з учнівством, батьківством, колегами, освітнім середовищем тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Нова освітня політика, нові інструменти навчання змінюють статус учителя та його професійні функції. Трансформація традиційних професійних функцій і набуття нових дають змогу українському вчителю попри втому, стрес, професійне вигорання

відповідати вимогам часу, бути трендовими і сучасними: застосовувати креативні педагогічні підходи, гейміфікувати навчання, відповідально працювати з інструментами штучного інтелекту, запроваджувати інноваційні EdTech-продукти (платформи для дистанційного навчання, інтерактивні дошки, інструменти для гейміфікації та сервіси на основі штучного інтелекту). Учителі демонструють надзвичайну адаптивність і гнучкість, що дає їм змогу продовжувати освітній процес навіть в укриттях під час повітряних тривог. Усе це засвідчує стійкість національної системи освіти, яка не лише зберігає свою функційність у кризових умовах, а й продовжує впроваджувати реформи, бути конкурентоспроможною й розвиватися.

Перспективами подальших наукових розвідок убачаємо дослідження впливу парадигмальних змін у системі шкільної освіти на розвиток методики навчання предметів мовно-літературної освітньої галузі.

- Перехід від паперової документації до електронного документообігу (електронна звітність і робота з електронними журналами) (Марія Блажко, Богдан Боднарчук, Ольга Кецмур, Людмила Таболіна)
- Вибір модельних програм, курсів, зокрема інтегрованих, підручників тощо (Марія Блажко, Оксана Калініченко)
- Через повномасштабне вторгнення є потреба включати у структуру уроку елементи психоемоційної підтримки учнівства (під час тривоги, в укритті, після стресових ночей тощо) (Оксана Калініченко)
- Перехід від написання традиційних конспектів уроку до освітнього дизайну - створення сценаріїв, інтерактивних ресурсів, візуального та мультимедійного контенту, використання інтерактивних EdTech-інструментів (Kahoot, Padlet, Mentimeter тощо) (Кристіна Головченко, Ольга Кецмур, Людмила Таболіна)
- Трансформувалася функція оцінювання: хоча фактично результати навчання не нові, проте оцінювання відбувається за групами результатів (Марія Блажко, Оксана Калініченко); зміна акценту з контролю на формувальне оцінювання, аналітику поступу учня / учениці, використання цифрових інструментів моніторингу (Ольга Кецмур)
- Перехід від урочистих лінійок до організації та проведення соціально-емоційних ініціатив (Кристіна Головченко)
- Класне керівництво і комунікація з батьками тепер передбачають онлайнове спілкування, роботу з месенджерами, соціальними мережами (Марія Блажко, Ольга Кецмур, Людмила Таболіна)
- Перехід від підвищення кваліфікації лише на базі обласних інститутів ПК один раз на п'ять років до неперервного професійного розвитку, участі в неформальних професійних спільнотах, вебінарах, EdCamp, онлайн-практиках (Марія Блажко, Ольга Кецмур)

Рис. 2. Професійні функції вчителя, що зазнали трансформацій (Джерело: розроблено автором)
Fig. 2. Teachers' professional functions that have undergone transformation (Source: created by the author)

- Використання електронних освітніх платформ, аналітичних панелей, онлайн-систем для оцінювання (*Людмила Таболіна*)
- Організація дистанційного та змішаного навчання (вибір платформ, модерування онлайн-взаємодії, забезпечення цифрової безпеки) (*Крістина Головченко, Ольга Кецмур*). Тепер немає потреби оголошувати карантин (наприклад, у разі недотримання температурного режиму), учитель швидко реагує на подібні виклики: продовжує навчання дистанційно (онлайн-уроки, асинхронний супровід, створення маршрутних листів або запис навчальних відео) (*Оксана Калніченко*)
- Створення власного цифрового контенту (*Ольга Кецмур*)
- Володіння інструментами штучного інтелекту (використання ШІ-сервісів, інтегрування можливостей ШІ у процес навчання для створення дидактичних матеріалів, персоналізації, формувального оцінювання, рефлексії учнів) (*Марія Блажко, Оксана Скобіна, Людмила Таболіна*)
- Функція модераторства онлайн-процесів, координування індивідуальних освітніх траєкторій учнів у цифровому середовищі (*Людмила Таболіна*)
- Функція травмапедагога (робота з дітьми й батьками, колегами, які перебувають у стресі) (*Ірина Горобченко*)
- Відповідальність за учнівство у час повітряної тривоги (перехід в укриття, проведення уроків в укритті або ж інша зайнятість з учнями в укритті) (*Марія Блажко*)
- Функція медіаграмотності та цифрової безпеки (учитель допомагає дітям розпізнавати маніпуляції, фейки, формує критичне мислення (*Людмила Таболіна*), навчання дітей безпечної поведінки в мережі (*Ольга Кецмур*), формування в учнівства цифрової етики (*Крістина Головченко*))
- Надолуження освітніх втрат та психоемоційна підтримка (*Оксана Калніченко*)
- Підтримка гнучких освітніх траєкторій (*Ольга Кецмур*); створення інклюзивного простору та робота зі здобувачами, що мають особливі освітні потреби (*Ірина Горобченко, Оксана Калніченко*)
- Взаємодія з учнями / ученицями, які перебувають за кордоном (підтримка навчальної безперервності, адаптація навчальних матеріалів до різних часових зон, культурних контекстів і технічних можливостей) (*Крістина Головченко, Людмила Таболіна*)
- Функція амбасадора інновацій (представлення свого досвіду в спільнотах, участь у всеукраїнських і міжнародних освітніх проєктах і форумах, створення авторських ресурсів, проведення вебінарів) (*Людмила Таболіна*)
- Участь у сертифікації педагогічних працівників (*Марія Блажко*), освітніх проєктах і грантах (*Крістина Головченко*)
- Розвиток особистого бренду вчителя, публічність, медійність (*Людмила Таболіна*), блогерство (*Крістина Головченко*)

Рис. 3. Нові професійні функції вчителя (Джерело: розроблено автором)

Fig. 3. New professional functions of teachers (Source: created by the author)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вікторенко І., Горобець Л. Нові професійні ролі та функції сучасного вчителя в контексті концепції нової української школи. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2019. № 11. С. 93–106. DOI: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.11.2019.197377>
2. Гупан Н., Пометун О. Нові професійні ролі вчителя як чинник інноваційного розвитку демократичної освіти. *Формування громадянської культури в новій українській школі: традиційні та інноваційні практики : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Суми, 6–7 черв. 2019 р.)*. 2019. С. 176–181. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716654/>.
3. Денисюк О. Я., Титаренко Н. В., Ткаченко В. В., Дронь Т. О. Учитель НУШ та його роль у реалізації реформи шкільної освіти. *Освітня аналітика України*. 2024. № 3. С. 49–63. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-3-49-63>
4. Євтух М. Яким має бути сучасний вчитель. *Історія та філософія освіти в незалежній Україні: контрверзи сучасного наукового пізнання: зб. тез Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 8 червня 2021 р., м. Київ, Інститут педагогіки НАПН України / ред. кол.: Топузов О. М., Сисоєва С. О., Дічек Н. П., Култаєва М. Д. та ін.* 2021. С. 171–174. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725944/1/hist-phil-edu-2021-171-174.pdf>
5. Інструктивно-методичні рекомендації щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах загальної середньої освіти / Міністерство цифрової трансформації, Міністерство освіти і науки України. 2024. 62 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/05/21/Instruktyvno.metodychni.rekomendatsiyi.shchodo.SHI.v.ZZSO-22.05.2024.pdf>
6. Концептуальні засади безперервного професійного зростання педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти : *проект* / Міністерство освіти і науки України. 2025. 47 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/gromadske-obgovorennya/2025/08/22/kontsept-zasady-bezperervn-prof-zrost-ped-prats-zzso-22-08-2025.pdf>
7. Концепція розвитку педагогічної освіти / наказ Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018 № 776 «Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти». 2018. 23 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentacii/koncepcia-rozvitku-pedagogichnoi-osviti.pdf>
8. Лук'янова Л. Соціально-професійний статус сучасного вчителя у контексті його професійного і особистісного розвитку / *Розвиток сучасної мистецько-педагогічної освіти: національний і європейський контекст : монографія*. 2023. С. 16–39.
9. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
10. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» / наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225 «Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти»». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>
11. Хромець В. Концепція інакшої освіти для України / *Український інститут майбутнього*. 2025. 54 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1FSZp_B9aX9h1MMI6VbooaErQFgYmXtca/view
12. 100 професій майбутнього / *Український інститут майбутнього*. 2020. URL: <https://uifuture.org/publications/100-profesiy-maibutnogo/>
13. Camas Garrido L., Valero Moya A., Vendrell Morancho M. The Teacher-Student Relationship in the Use of Social Network Sites for Educational Purposes: A Systematic Review. *Journal of New Approaches in Educational Research*. 2021. № 10(1). С. 137–156. DOI: <https://doi.org/10.7821/naer.2021.1.591>
14. Global report on teachers. Addressing teacher shortages: highlights / United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 2023. 35 с. URL: https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?v=2.1.196&id=p::usmarcdef_0000387400&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_6948405e-6053-484a-8b0a-9c9b2100ae8b%3F_%3D387400eng.pdf&updateUrl=updateUrl1579&ark=/ark:/48223/pf0000387400/PDF/387400eng.pdf.multi&fullScreen=true&locale=en#1699_23_GlobalReportTeachersHighlights.indd%3A.173242%3A633
15. Robards B., Goring J., Hendry N. A. Guiding young people's social media use in school policies: opportunities, risks, moral panics, and imagined futures. *Journal of Youth Studies*. 2025. С. 1–17. DOI: <https://doi.org/10.1080/13676261.2025.2468477>

16. Spivakovsky O., Omelchuk S., Kobets V., Valko N., Malchykova D. Institutional Policies on Artificial Intelligence in University Learning, Teaching and Research. *Information Technologies and Learning Tools*. 2023. № 97(5). С. 181–202. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v97i5.5395>

Автор заявляє, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, автор повністю дотримувався етичних норм, включаючи плагіат, фальсифікацію дан В роботі не використано ресурс штучного інтелекту

Отримано: 06.09.2025

Переглянуто: 11.10.2025

Прийнято: 25.10.2025

Опубліковано: 30.11.2025

Serhii Omelchuk

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, first Vice-Rector,
Professor at the Department of Ukrainian and Slavic Philology and Journalism
omegas@ksu.ks.ua, <https://orcid.org/0000-0002-0323-7922>

Kherson State University Shevchenka St. 14, Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76018

TRANSFORMATION OF TEACHERS' PROFESSIONAL FUNCTIONS IN THE MODERN UKRAINIAN EDUCATION SYSTEM

In the development of both global and national education, a significant reevaluation of teachers' professional functions is underway, leading to their transformation. This process is primarily driven by the challenges of the COVID-19 pandemic, the military aggression of the Russian Federation against Ukraine, the digital transformation of school education, and the ongoing reform of the Ukrainian educational system. Consequently, the professional roles of modern teachers are also evolving in line with these changing functions.

The article examines the transformational processes in the structure of teachers' professional functions in response to global and national challenges, within the contemporary context of the Ukrainian education system.

Main findings. Six groups of teachers' professional functions that have been transformed or newly emerged are identified. The first group includes functions influenced by the current context of the national education system under martial law: ensuring an inclusive and safe learning environment; providing psychological support and fostering resilience among participants in the educational process; compensating for learning losses and addressing the educational needs of students affected by war, displacement, or the pandemic; engaging with children abroad to preserve their national identity; and recognizing learning outcomes. The second group consists of the professional digital functions of a modern teacher: shaping digital culture and healthy digital skills; teaching safety in the virtual world; modeling the digital world as a learning tool; using digital tools for personalized learning. The third group of functions relates to communication. A new function involves using social media to support learning, facilitate communication, and manage relationships with students and their parents or guardians. The use of artificial intelligence technologies in education has also influenced the nature of interaction among participants in the educational process, particularly between teachers and students, and has contributed to the emergence of new professional functions of teachers, which constitute the fourth group. The fifth group of teachers' professional functions reflects the implementation of educational reforms. The functions of the sixth group have also undergone transformations and are associated with teachers' professional development, resilience, initiative, and ability to engage in lifelong learning.

Conclusions. The transformation of teachers' professional functions under social challenges, new educational policies and reforms, and digitalization demonstrates the teacher's adaptability, resilience, and capacity to ensure continuity and modernization of the educational process.

Keywords: *teacher's professional role; teacher's professional function; digital transformation of school education; AI trends; teacher's professional development.*

REFERENCES

1. Viktorenko, I., & Horobets, L. (2019). New professional roles and functions of a modern teacher in the context of the new Ukrainian school concept. *Professionalism of the Teacher: Theoretical and Methodological Aspects*, (11), 93-106. DOI: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.11.2019.197377> [in Ukrainian].

2. Hupan, N., & Pometun, O. (2019). New professional role of the teacher as a factor in the innovative development of democratic education. *Formation of civic culture in the new Ukrainian school: traditional and innovative practices: materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference (Sumy, June 6-7, 2019)*, 176-181. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716654/>. [in Ukrainian].
3. Denysiuk, O., Tytarenko, N., Tkachenko, V., & Dron, T. (2024). NUS Teacher and their role in the implementation of school education reform. *Educational Analytics of Ukraine*, 3. 49–63. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-3-49-63> [in Ukrainian].
4. Yevtukh, M. (2021). What Should a Modern Teacher Be Like? In *History and Philosophy of Education in Independent Ukraine: Controversies of Contemporary Scholarly Cognition*, 171-174. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725944/1/hist-phil-edu-2021-171-174.pdf> [in Ukrainian].
5. Methodological Recommendations for the Implementation and Use of Artificial Intelligence Technologies in General Secondary Education Institutions (2024). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/05/21/Instruktyvno.metodychni.rekomendatsiyi.shchodo.SHI.v.ZZSO-22.05.2024.pdf> [in Ukrainian].
6. Concept of Continuous Professional Development for School Teachers (Draft) (2025). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentacii/koncepcia-rozvitku-pedagogichnoi-osviti.pdf> [in Ukrainian].
7. Concept of the Development of Teacher Education (2018). 23 p. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentacii/koncepcia-rozvitku-pedagogichnoi-osviti.pdf> [in Ukrainian].
8. Lukianova, L. (2023). Social and professional status of the modern teacher in the context of professional and personal development. *Development of Modern Art and Pedagogical Education: National and European Context: Collective volume*, 16-39. [in Ukrainian].
9. The New Ukrainian School: Concept of Secondary Education Reform (2016). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
10. Professional standard «Teacher of a general secondary education institution» (2024). <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>. [in Ukrainian].
11. Khromets, V. (2025). *The concept of alternative education for Ukraine*. URL: https://drive.google.com/file/d/1FSZp_B9aX9h1MMI6VbooaErQFgYmXtca/view [in Ukrainian].
12. 100 Future Professions (2020). URL: <https://uifuture.org/publications/100-profesiy-maibutnogo/> [in Ukrainian].
13. Camas Garrido, L., Valero Moya, A., & Vendrell Morancho, M. (2021). The Teacher-Student Relationship in the Use of Social Network Sites for Educational Purposes: A Systematic Review. *Journal of New Approaches in Educational Research*. 10(1), 137-156. DOI: <https://doi.org/10.7821/naer.2021.1.591>
14. Global report on teachers. Addressing teacher shortages: highlights (2023). URL: https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?v=2.1.196&id=p::usmarcdef_0000387400&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_6948405e-6053-484a-8b0a-9c9b2100ae8b%3F_%3D387400eng.pdf&updateUrl=updateUrl1579&ark=/ark:/48223/pf0000387400/PDF/387400eng.pdf.multi&fullScreen=true&locale=en#1699_23_GlobalReportTeachersHighlights.indd%3A.173242%3A633
15. Robards, B., Goring, J., & Hendry, N. A. (2025). Guiding young people's social media use in school policies: opportunities, risks, moral panics, and imagined. DOI futures. *Journal of Youth Studies*, 1-17. <https://doi.org/10.1080/13676261.2025.2468477>
16. Spivakovsky, O., Omelchuk, S., Kobets, V., Valko, N., & Malchykova, D. (2023). Institutional Policies on Artificial Intelligence in University Learning, Teaching and Research. *Information Technologies and Learning Tools*, 97(5), 181-202. DOI <https://doi.org/10.33407/itlt.v97i5.5395>

*The author declares no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.
The work does not use artificial intelligence resources*

Submission received: 06.09.2025
Revised: 11.10.2025
Accepted: 25.10. 2025
Published: 30.11. 2025